

Grażyna ERENC-GRYGORUK

*ORCID: 0000-0003-1196-9776. Dr, Zachodniopomorska Szkoła Biznesu w Szczecinie,
Wydział Ekonomii i Pedagogiki w Gryficach, ul. Narcyzowa 20/1, 71-804 Szczecin;
e-mail: grazyna_erenc@onet.pl*

PROJEKTOWANIE ZAJĘĆ JĘZYKA OJCZYSTEGO MNIJSZOŚCI NARODOWEJ W KONTEKŚCIE ZDALNEGO NAUCZANIA

A NATIONAL MINORITY MOTHER TONGUE LESSON DESIGNING IN THE CONTEXT OF DISTANCE LEARNING

Słowa kluczowe: zdalne nauczanie, proces dydaktyczny, projektowanie.

Keywords: distance learning, teaching proces, projects.

Streszczenie

Niniejszy tekst koncentruje się wokół projektowania zajęć języka ojczystego mniejszości narodowej w formie zdalnego nauczania. W czasie pandemii, wdrażanie technologii informacyjno-komunikacyjnych do procesu nauczania stwarza nauczycielom nowe możliwości i wyznacza nową jakość w kształceniu. Autorka zwróciła uwagę na poszczególne elementy procesu dydaktycznego, które powinien brać pod uwagę każdy nauczyciel. W projektowaniu niezmiernie ważne jest również organizowanie wielu sytuacji dydaktycznych aktywizujących, a nawet inspiрующих ucznia.

Abstract

This article focuses on the design of distance learning for a national minority mother tongue lessons. During a pandemic, the implementation of ICT in the teaching process creates new opportunities for teachers and sets a new quality in education. The author drew attention to the individual elements of the didactic process that should be take into account by every teacher. In designing, it is also extremely important to organize many didactic situations that activate and eveninspire the student.

Wstęp

Obecnie zachodzące w świecie przemiany ekonomiczne, społeczne i technologiczne powiązane z procesami globalizacji sprawiły, że migracje odbywają się na skalę dotychczas nieznaną w historii. W Polsce dzieci migrantów objęci są obowiązkiem szkolnym, w tym nauką języka kraju, w którym przebywają oraz własnego języka ojczystego dla podtrzymania świadomości kulturowej i własnych tradycji. Gwarantują im to przepisy: art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm.)¹. Jednocześnie niestandardowa sytuacja – jaką jest pandemia COVID-19 – wymusiła korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych, w formie zdalnego nauczania. W terminie *technologia informacyjna* (TI) znajdują się elementy semantyczne, które mieszczą lub wyraźnie dotyczą aspektów metodycznych². Zdaniem S. Juszczyka termin TI (ang. *information technology*) obejmuje nie tylko zastosowanie informatyki, czyli technologii informatycznej (ang. *informatics technology*) w zróżnicowanych obszarach aktywności człowieka, ale także gdy stanowi ona funkcjonalny model połączony z technologiami pokrewnymi obejmującymi: informację, komputery, informatykę i komunikację³. Obecnie nauczyciele stają przed nowymi wyzwaniami.

Projektowanie zajęć języka ojczystego mniejszości narodowej przy użyciu nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych nie jest sprawą łatwą. Według podstawy programowej szkoła powinna „przygotowywać uczniów do dokonywania świadomych i odpowiedzialnych wyborów w trakcie korzystania z zasobów dostępnych w internecie, krytycznej analizy informacji, bezpiecznego poruszania się w przestrzeni cyfrowej, w tym nawiązywania i utrzymywania opartych na wzajemnym szacunku relacji z innymi użytkownikami sieci⁴. Z drugiej strony nauczyciele powinni podejmować działania mające na celu zindywidualizowanie i wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości⁵. Podstawowe założenia projektowania procesu dydaktycznego przez nauczyciela w formie zdalnego nauczania języka mniejszości narodowej stały się treścią artykułu.

¹ <https://podstawaprogramowa.pl/Szkola-podstawowa-I-III> (dostęp: 28.03.2021 r.).

² K. Wenta, *Metodyka wykorzystania technologii informacyjnej w edukacji medialnej* [w:] *Edukacja medialna*, red. J. Gajda, S. Juszczyk, B. Siemieniecki, K. Wenta, Wydawnictwo Adama Marszałek, Toruń 2006, s. 373.

³ B. Siemieniecki, *Komputery i hipermediaw procesie edukacji dorosłych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2001, s. 10.

⁴ S. Juszczyk, *Podstawy informatyki dla pedagogów*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 1999, s. 18.

⁵ <https://podstawaprogramowa.pl/Szkola-podstawowa-I-III> (dostęp: 28.03.2021 r.).

⁶ <https://podstawaprogramowa.pl/Szkola-podstawowa-I-III> (dostęp: 28.03.2021 r.).

Zdalne nauczanie – technologia informacyjno-komunikacyjna na usługach edukacji

Technologie informacyjne w postaci sieci komputerów i mobilnych urządzeń cyfrowych, spowodowały, że komunikacja pomiędzy ludźmi nie ma ograniczeń czasowo-przestrzennych. Włączenie do sieci uczniów i nauczycieli – od prostego podłączenia komputera za pomocą modemu i zwykłej linii telefonicznej, aż po szybkie łącza satelitarne dało możliwość utworzenia odrębnej przestrzeni zarezerwowanej na potrzeby edukacji zdalnej. Zdalne nauczanie (szerzej edukacja zdalna) utożsamiane z e-learningiem (inaczej – e-edukacją) zostało zdefiniowane jako „kształcenie na odległość za pomocą komputerów i sieci informatycznej umożliwiające realizację procesu uczenia się niezależnie od miejsca i czasu (w trybie synchronicznym i asynchronicznym), gdzie angażowana jest sfera emocjonalno-wolicjonalna”⁶. Zatem zdalne nauczanie, to nowoczesna forma intencjonalnego przekazywania wiedzy uczniom przez nauczyciela i jednocześnie kształtowania ich umiejętności za pomocą nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych z uwzględnieniem podstawowych ogniw procesu dydaktycznego (m.in. wyznaczonych celów, zastosowanych metod, form, środków dydaktycznych oraz stosowanej kontroli i oceniania). Wdrożenie technologii internetowych do procesu nauczania stwarza nowe możliwości i nową jakość w kształceniu. Internet jest nie tylko nowym źródłem informacji, ale też wyzwala nowe spojrzenie na nauczanie i uczenie się⁷.

B. Herzig zwraca uwagę na istotny potencjał mediów cyfrowych wpierający proces nauczania – uczenia się tzw. adaptacyjność (elastyczność), czyli możliwość dopasowania do konkretnego użytkownika, w zależności od poziomu jego wiedzy i umiejętności, istnieje też możliwość wyboru odpowiednich materiałów do nauki na danym poziomie⁸. Zdalne nauczanie możliwe jest dzięki tzw. platformy LMS (ang. – *Learning Management System*). Są to internetowe systemy umożliwiające udostępnianie określonej platformy, które pozwalają na prowadzenie videokonferencji, czyli spotkań online z uczniami w trybie synchronicznym (w czasie rzeczywistym) oraz pozwalają na prezentację różnorodnych materiałów (w tym interaktywnych). W ramach zdalnego nauczania nauczyciele i uczniowie mogą korzystać m.in. z platform: Moodle, Microsoft Office 365 dla edukacji wraz z MS Teams oraz Google Classroom i innych dostępnych w szkołach.

⁶ M. Tanaś, *Distance Education as an Object of Study and Reflection of Pedagogy in Poland*. „*International Journal of Electronics and Telecommunications*” 2015, 61(3), s. 237.

⁷ R. Tadeusiewicz, *Możliwości wykorzystania Internetu w edukacji*, Polska Akademia Nauk – Oddział w Krakowie, Sprawozdania z posiedzeń komisji naukowych, t. XLIV/I, s. 106–101.

⁸ B. Herzig, *Medieneinsatz im Unterricht* [w:] *Lehrer-Schüler-Interaktion*, VS Verlag, Wiesbaden 2008, s. 3746–3747.

Projektowanie procesu dydaktycznego języka ojczystego mniejszości

Najważniejszym uczestnikiem procesu dydaktycznego jest uczeń, jednak nauczyciel decyduje, w jakim stopniu ten proces w formie zdalnego nauczania będzie realizowany. Projektując zajęcia języka ojczystego mniejszości nauczyciel powinien pamiętać o kilku podstawowych założeniach, m.in. maksymalnym dostosowaniu poszczególnych elementów procesu dydaktycznego, wykorzystaniu różnych sposobów „podawania” wiedzy, ćwiczeniu określonych umiejętności, oraz stwarzaniu wielu sytuacji dydaktycznych aktywizujących a nawet inspirowanych ucznia. W każdej jednostce lekcyjnej nauczyciel zobowiązany jest do uwzględnienia **celów** ogólnych określonych w podstawie programowej, tj. kształtowanie u uczniów świadomości własnego dziedzictwa narodowego lub etnicznego; kształcenie pod względem językowym oraz kształcenie pod względem literackim i kulturowym⁹. Jednocześnie w projektowanych zajęciach zdalnego nauczania nie powinno zabraknąć ćwiczeń w zakresie konkretnych sprawności m.in. rozumienia ze słuchu, poprawnej wymowy, pisania, czytania oraz wzbogacania słownictwa. W tym względzie Internet jest bogatym źródłem wielu propozycji ćwiczeń, zadań, gier, zabaw językowych.

W projektowaniu zajęć oczekuje się od nauczyciela stosowania wielu **zasad**, m.in. zasady indywidualizacji (np. dostosowania do tempa pracy ucznia), jako jednej z wielu nieodzownych nie tylko w nauce języka ojczystego mniejszości.

Podczas projektowania zajęć wybór przez nauczyciela **metod**, np. uczenie się przez działanie, przez przyswajanie, odkrywanie i przeżywanie oraz ich kolejność, jak też zakresy czasowe na ich „eksploatację” powinny mieć dowolny wymiar¹⁰. Idea wykorzystania różnych metod podczas jednostki lekcyjnej zdalnego nauczania znajduje uzasadnienie w przesłankach teoretycznych dotyczących technologii pracy umysłowej. W tym przypadku wszystko zależy od projektującego nauczyciela, jego kompetencji merytorycznych, nieszablonowego (twórczego) podejścia do zajęć. Jednak skoncentrowanie uwagi w pracy nauczyciela tylko „na przyswajaniu wiadomości w znacznym stopniu utoroło drogę do ugruntowania przekonania, że połączenie roli podręcznika z możliwością ćwiczenia poprzez powtarzanie jest niezawodną drogą do opanowania materiału”¹¹. Przekonanie to opierało się na założeniach teoretycznych skinnerowskiego nauczania programowanego. W tym podejściu ignoruje się czynności poznawcze

⁹ <https://podstawaprogramowa.pl/Szkola-podstawowa-I-III> (dostęp: 28.03.2021 r.).

¹⁰ K. Wenta, *Metodyka wykorzystania technologii informacyjnej w edukacji medialnej* [w:] *Edukacja medialna*, red. J. Gajda, S. Juszczuk, B. Siemieniecki, K. Wenta, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 401.

¹¹ B. Siemieniecki, *Komputery i hipermediaw procesie edukacji dorosłych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2001, s. 10.

uczących, który biernie nadążania za kolejnymi pytaniami – poleceniami (sprzyja to kształtowaniu postaw pasywnych). W związku z tym nauczyciel powinien proponować uczniom różnorodne **sytuacje dydaktyczne**. Zdaniem W. Okonia należy je taktować jako „swoistą całość, obejmującą: aktywność wewnętrzną i zewnętrzną uczniów ukierunkowaną przez cel (...), działalność nauczyciela”¹². Oznacza to, że mamy do czynienia z pewną całością, obejmującą różne procesy (logiczne, psychologiczne, socjologiczne), które oderwane od pozostałych tracą swój właściwy sens. W tym celu nauczyciel może wykorzystać różne:

- aplikacje do nauczania, za pomocą których użytkownicy opracowują konkretne, nowe treści,
- programy ćwiczeniowe, za pomocą których uczniowie mogą ćwiczyć, utralać i automatyzować opracowane treści w zindywidualizowany sposób,
- otwarte systemy nauczania oferujące opracowane dydaktyczne oraz medialnie treści z określonego zakresu tematycznego,
- zasoby danych przekazywane do dyspozycji użytkowników w formie np. encyklopedycznej za pomocą wyszukiwarek,
- zabawy i gry edukacyjne przedstawiające sytuacje, w których uczący się mogą reagować w określony w danej grze – sposób postępowania¹³.

Według F.M. Connelly i D.J. Clandinin¹⁴ często czynności nauczyciela na lekcji mogą być powtarzalne i typowe. Należy zauważyć, że podczas zdalnego nauczania regularność, utrwalone wzory, nawyki wnoszą pewne uporządkowanie, swoistą miarowość, jednak to jest uporządkowanie szczególne. Z jednej strony „nauczycielskie schematy są swoistymi atraktorami dla dziejących się wydarzeń i ich zrozumienia”¹⁵. Natomiast z drugiej strony, jak zauważa E. Nęcka, „uzależnienie od schematów poznawczych i skryptów zachowań jest przydatne w sytuacjach standardowych, ale hamuje twórczość”¹⁶, która mogłaby być uruchomiona w różnych sytuacjach dydaktycznych. W związku z tym nauczyciel powinien starać się „pobudzać ciekawość poznawczą uczącego się poprzez prezentowanie treści ważnych i ciekawych, nowych zarówno merytorycznie, jak i organizacyjnie, zawierających pierwiastek niepewności lub dwuznaczności prezentowanych sytuacji dydaktycznych, w których występuje kontekst po-

¹² W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2004, s. 394.

¹³ B. Herzig, *Medieneinsatz im Unterricht* [w:] *Lehrer-Schüler-Interaktion...*, s. 64.

¹⁴ F.M. Connelly, D.J. Clandinin, *Personal practical knowledge and the modes of knowing: Relevance for teaching and learning* [w:] *Learning and teaching the ways of knowing*, red. E. Eisner. University of Chicago Press, Chicago 1985.

¹⁵ D. Klus-Stańska, *Dydaktyka wobec chaosu pojęć i zdarzeń*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2010, s. 71.

¹⁶ E. Nęcka, *Proces twórczy i jego ograniczenia*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 1995, s. 181.

znawczo-problemowy¹⁷. Najbardziej interesujące dla uczącego się są treści związane z życiem codziennym, np. pisanie listu do kolegi/koleżanki, opis swojego wyglądu, tworzenie gry z wykorzystaniem poznanego słownictwa itp. Jednocześnie przedmiotem szczególnej troski ze strony nauczyciela powinno być wyzwalanie aktywności samych uczniów. Można tego dokonać poprzez korzystanie w Internecie z gotowych otwartych zasobów cyfrowych:

- pokazów, demonstracji – dzięki nim uczeń widzi wycinek rzeczywistości,
- symulacji – uczeń trenuje określone umiejętności,
- ćwiczeń – pozwalają na dochodzenie do określonej sprawności,
- analizy przypadku – uczeń poprzez doświadczenie uczy się (np. filmy animowane, rozmówki),
- kart pracy – porządkują i sprawdzają wiedzę i umiejętności,
- map mentalnych – uczą się np. bogacenia słownictwa na określony temat¹⁸.

Wyzwalać aktywności uczniów można również poprzez proponowanie pracy w parach lub mniejszych grupach. Temu mogą służyć karty pracy „gotowe” lub opracowane przez nauczyciela bądź samych uczniów. „Są one ułatwieniem dla nauczyciela, gdyż kierują tokiem nauczania, wytyczają kierunek i zakres pracy ucznia oraz mogą być doskonałym narzędziem sprawdzającym wiadomości i umiejętności zdobyte podczas lekcji”¹⁹. Poza tym można zaaranżować współpracę uczniów online wykorzystując wiele narzędzi do komunikacji (komunikatory i czaty, chociażby te, które zintegrowane są z platformami e-learningowymi oraz do współtworzenia projektów). Tu przydatne będą rozwiązania umożliwiające współredagowanie (np. Google Drive czy Office 365), w których zespołowo tworzyć można dokumenty, ilustracje, prezentacje, a nawet arkusze danych. Poza tym nauczyciel może proponować uczniom już od 5–6 klasy tworzenie wspólnych stron internetowych (Weebly, Wordpress), plakatów, projektów graficznych (Canva)²⁰. Istnieje też szereg uzupełniających aplikacji i rozwiązań, które mogą być wykorzystywane podczas zdalnego nauczania języka ojczystego mniejszości, np. lista opracowana przez portal Otwarte Zasoby (www.otwartzasoby.pl/narzedzia-i-zasoby-edukacyjne-na-czas-zamknienia-szkol).

¹⁷ B. Siemienicki, *Komputery i hipermediaw procesie edukacji dorosłych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2001, s. 94.

¹⁸ R. Ropela, *Wpływ metod nauczania stosowanych w procesie dydaktycznym na efekty kształcenia*, „Pismo PG” 2003, nr 4, s. 27.

¹⁹ E. Perzycka, *Multimedialne wspomaganie rozwijania umiejętności matematycznych u dzieci w młodszym wieku szkolnym* [w:] *Edukacja informacyjna*, red. K. Went, E. Perzycka, Agencja Wydawnicza „KWADRA”, Szczecin 2003, s. 139.

²⁰ N. Walter, *Mamy (za) duży wybór – Jak się nie zgubić wśród narzędzi cyfrowych?* [w:] *Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19*, red. J. Pyżalski, EduAkcja, Warszawa 2020, s. 56.

W czasie projektowania zajęć w formie zdalnego nauczania nauczyciel nie jest zwolniony z **kontrolowania** i **oceniania** postępów ucznia. Jednak powinno ono być ograniczone w czasie, gdyż „dają one uczniowi jedynie informację o tym, jak daleko mu do perfekcji lub jakie zajmuje miejsce w rankingu klasowych osiągnięć”²¹. Poza tym „uczniowie zdają sobie też sprawę, że stopień nie jest odzwierciedleniem ich wysiłków, więc nie jest też dla nich użyteczną informacją”²². Zatem należy tak kontrolować i oceniać, aby pomóc uczniowi się uczyć, np. udzielając informacji zwrotnej. Poza tym można również wykorzystać ocenę koleżeńską lub samoocenę ucznia.

Podsumowanie

Nauczyciel projektując zajęcia języka ojczystego mniejszości narodowej w formie zdalnego nauczania powinien wykazać się nie tylko znajomością specyfiki nauczanego przedmiotu, podstawowymi wiadomościami z zakresu dydaktyki, ale także wiedzą i umiejętnościami z zakresu nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Jednak „nadrzędną kompetencją nauczyciela – jak pisze E. Perzycka – jest mądrość. Wymaga ona nie tyle dużej liczby informacji i wiedzy o faktach, ale właściwej wiedzy wynikającej z zaangażowania, współodczuwania i doświadczania bytu”²³.

Bibliografia

- Connelly F.M., Clandinin D.J., *Personal practical knowledge and the modes of knowing: Relevance for teaching and learning* [w:] *Learning and teaching the ways of knowing*, red. E. Eisner, University of Chicago Press, Chicago 1985.
- Herzig B., *Medieneinsatz im Unterricht* [w:] *Lehrer-Schüler-Interaktion*, VS Verlag, Wiesbaden 2008.
- Juszczyk S., *Podstawy informatyki dla pedagogów*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 1999.
- Klus-Stańska D., *Dydaktyka wobec chaosu pojęć i zdarzeń*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2010.
- Nęcka E., *Proces twórczy i jego ograniczenia*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 1995.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2004.
- Perzycka E., *Multimedialne wspomaganie rozwijania umiejętności matematycznych, u dzieci w młodszym wieku szkolnym* [w:] *Edukacja informacyjna*, red. K. Wenta, E. Perzycka, Agencja Wydawnicza „KWADRA”, Szczecin 2003.

²¹ D. Sterna, *Ocenianie w dobie koronawirusa* [w:] *Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19*, red. J. Pyżalski, EduAkcja, Warszawa 2020, s. 66.

²² Tamże, s. 66.

²³ E. Perzycka, *Kompetencje edukacyjne nauczycieli. Stan i perspektywy badań*, Oficyna Wydawnicza CDiDN, Szczecin 2004, s. 205.

- Perzycka E., *Kompetencje edukacyjne nauczycieli. Stan i perspektywy badań*, Oficyna Wydawnicza CDiDN, Szczecin 2004.
- Ropela R., *Wpływ metod nauczania stosowanych w procesie dydaktycznym na efekty kształcenia*, „Pismo PG” 2003, nr 4.
- Siemieniecki B., *Komputery i hipermedia w procesie edukacji dorosłych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2001.
- Siemieniecki B. *Badania nad możliwościami i ograniczeniami e-learningu w edukacji* [w:] *Kształcenie na odległość w świetle badań i analiz*, red. B. Siemieniecki, Wydawnictwo Adam Marszałek Toruń 2006.
- Sterna D., *Ocenianie w dobie koronawirusa* [w:] *Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19*, red. J. Pyżalski, EduAkcja, Warszawa 2020.
- Tadeusiewicz R., *Możliwości wykorzystania Internetu w edukacji*, Polska Akademia Nauk – Oddział w Krakowie, Sprawozdania z posiedzeń komisji naukowych, t. XLIV/I.
- Tanaś M., *DistanceEducation as an Object of Study and Reflection of Pedagogy in Poland*, „International Journal of Electronics and Telecommunications” 2015, 61(3).
- Walter N., *Mamy (za) duży wybór – Jak się nie zgubić wśród narzędzi cyfrowych?* [w:] *Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19*, red. J. Pyżalski, EduAkcja, Warszawa 2020.
- Wenta K., *Metodyka wykorzystania technologii informacyjnej w edukacji medialnej* [w:] *Edukacja medialna*, red. J. Gajda, S. Juszczak, B. Siemieniecki, K. Wenta, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.

Netografia

<https://podstawaprogramowa.pl/Szkola-podstawowa-I-III>